

บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย ในการสนับสนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัย

Roles of the Research University Library in Supporting the University's Research

พรชนิตรี ลีนาราช¹

Bhonchanitr Leenaraj

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอบทวิเคราะห์และสังเคราะห์บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการสนับสนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัยวิจัย ตอบสนองนโยบายและกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยซึ่งมีเกณฑ์การประเมินและตัวชี้วัดที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั่วไป เอกสารที่นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ แผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยของไทย สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อบทบาทห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย แนวคิดและลักษณะของมหาวิทยาลัยวิจัย ตัวบ่งชี้เพื่อการขับเคลื่อนในการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ และบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยทั้งในและต่างประเทศ

ผลการวิเคราะห์พบว่า บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการสนับสนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัยมี 5 ด้านดังนี้ 1) บทบาทในการสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ 2) บทบาทในการเป็นทั้งผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะ และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการให้บริการ 3) บทบาทในการสื่อสารทางวิชาการ 4) บทบาทในการเป็นผู้ให้ความรู้หรือการสอนหรือให้การอบรมผู้ใช้บริการ และ 5) บทบาทในการเป็นผู้บริหารจัดการด้านการส่งมอบบริการสารสนเทศ การสร้างเมทาตาต้า และการรวบรวมรักษาสารสนเทศและความรู้ของมหาวิทยาลัย

ABSTRACT

This article presents the analysis and synthesis study of the roles of research university library in supporting the university's research in response to the policy and strategies of the research university which have different criteria for evaluation and performance indicators from the general university. The documents which were analyzed and synthesized included the printed and electronic materials contained the topics on the strategic plans of Thai research universities, the environments that have had impacts on

¹ บรรณารักษ์ ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

roles of research university library, concepts and characteristics of research university, indicators for the development of the national research university and the roles of research university library in Thailand and foreign counties.

The results of analysis revealed that the roles of research university library in supporting the university's research comprised of 5 roles: (1) supporting the university's research publishing, (2) converging the roles of subject-based information expert and the information technology expert for the services, (3) supporting the university scholarly communication, (4) providing knowledge or teaching or training the library users, and (5) managing the information delivery, creating metadata, and collecting and preserving the university's information and knowledge.

คำสำคัญ: ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย บริการวิจัยในห้องสมุด

Keywords: Research University Library, Library Research Services

บทนำ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีเป้าหมายหลักหรือองค์ประกอบสำคัญของพันธกิจเพื่อสนับสนุนวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่เป็นองค์กรแม่ โดยมุ่งเน้นการจัดให้บริการและทรัพยากรเพื่อยกระดับการวิจัยและการเรียนการสอน (Garner, 2006) ดังนั้น พันธกิจหลักของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยก็จึงต้องสอดคล้องกับพันธกิจหลักและวิสัยทัศน์ด้านวิจัยของมหาวิทยาลัยวิจัยโดยทำหน้าที่สนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัย การเผยแพร่ผลงานการวิจัย และการเพิ่มจำนวนการเผยแพร่และการได้รับการอ้างอิงงานวิจัยของมหาวิทยาลัย สนับสนุนการเพิ่มจำนวนการจดสิทธิบัตร จัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้เหมาะสมกับสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยวิจัยนั้น ๆ มุ่งเน้น มีการจัดบริการทรัพยากรสารสนเทศและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

จากเหตุผลข้างต้นจะเห็นได้ว่าห้องสมุดและการวิจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น นักวิจัยไม่สามารถทำวิจัยที่ดีได้หากขาดห้องสมุด เนื่องจากห้องสมุดเป็นแหล่งจัดหา จัดเก็บรวบรวมและเผยแพร่สารสนเทศ และจัดบริการเพื่อการอำนวยความสะดวกแก่ในการวิจัยที่สำคัญยุคปัจจุบัน ในการมุ่งเน้นสนับสนุนการวิจัยนั้นยังมีความหลากหลายและห้องสมุดก็ยังไม่ชัดเจน

ในกิจกรรมการให้บริการ (Garner, 2006) Matthews (2007) กล่าวว่าห้องสมุดจำเป็นต้องทำหน้าที่ให้ดีกว่าเดิมโดยการสร้างบทบาทของห้องสมุดและการจัดหาทรัพยากรให้ชัดเจนเพื่อไปสู่เป้าหมายการสนับสนุนเพื่อให้เกิดคุณภาพและการเพิ่มผลผลิตของการวิจัย ดังนั้น การที่ห้องสมุดมีความชัดเจนในเรื่องบทบาทของตนในการปฏิบัติงานสนองนโยบายของหน่วยงานหลักนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญอันจะนำไปสู่การจัดบริการที่สนองความต้องการของผู้ใช้บริการ และสามารถเป็นหน่วยงานสำคัญของมหาวิทยาลัยในการเป็นผู้สนับสนุนเกณฑ์ชีวิตการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่จะขาดเสียไม่ได้ บทความนี้เป็นผลจากการศึกษาด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากตำรา บทความวิชาการ บทความวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องที่เป็นสิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยศึกษาแนวคิดและลักษณะของมหาวิทยาลัยวิจัย ตัวบ่งชี้เพื่อการขับเคลื่อนในการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ การศึกษาแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยของไทยและการศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อบทบาทห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย และในอนท้ายเป็นการนำเสนอบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการวิจัย

มหาวิทยาลัยวิจัยของไทย

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดทำโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติขึ้น โดยบรรจุโครงการนี้ไว้ภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง พ.ศ. 2555 (โครงการ SP2) โดยใช้เวลา 3 ปี ในช่วงงบประมาณ พ.ศ. 2553- 2555 ซึ่งคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2552 มีมติเห็นชอบให้ดำเนินโครงการนี้ได้ ในการดำเนินงานจะให้ความสำคัญกับ “การเพิ่มสมรรถนะการผลิตผลงานและบุคลากรวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย” ให้สูงขึ้นควบคู่กับ “การส่งเสริมการวิจัยในมหาวิทยาลัยทุกกลุ่มอย่างกว้างขวาง” วัตถุประสงค์ของโครงการดังกล่าวมี 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อยกระดับมหาวิทยาลัยไทยโดยรวมให้มีศักยภาพด้านวิจัยที่สูงขึ้น และยกระดับมหาวิทยาลัยที่มีศักยภาพด้านการวิจัยของประเทศสู่มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติที่มีขีดความสามารถระดับโลก (World-Class University)
- 2) เพื่อผลิตกำลังคนระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาภาคการผลิต (Real sector) ทั้งภาคอุตสาหกรรมและระบบนวัตกรรม ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีระดับนานาชาติ
- 3) เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา การวิจัยพัฒนาและการฝึกอบรมนานาชาติในภูมิภาค (Regional Education Hub)

โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาตินี้มีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีศักยภาพในระดับโลกจำนวน 7-10 แห่ง ที่สามารถสนับสนุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพ ประการที่ 2 เพื่อให้เกิดกลุ่มวิจัยที่ผลิตผลงานวิจัยดีพิมพ์ระดับนานาชาติที่สามารถนำผลงานไปใช้ในภาคการผลิต ช่วยสร้างรายได้สู่ชุมชน และส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการส่งเสริมการส่งออกและทดแทนการนำเข้า จากเป้าหมายดังกล่าวจึงเกิดการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยของไทยเป็น 4 กลุ่มและมีบทบาทดังนี้ (Pitiyanuwatna, 2006)

1) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัยและมหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2) กลุ่มมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มีบทบาทในการสร้างสมรรถนะการผลิตให้กับอุตสาหกรรมและภาคผลิต

3) กลุ่มมหาวิทยาลัยมีเน้นระดับปริญญาตรี มีบทบาทในการพัฒนาการผลิตและธุรกิจท้องถิ่นและช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น

4) กลุ่มวิทยาลัยชุมชน มีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนากำลังคนในภาคการผลิตจริงในท้องถิ่น

เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2552 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ ได้ร่วมพิธีลงนามข้อตกลงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ โดยมีอธิการบดีจากมหาวิทยาลัยวิจัย 9 แห่ง ที่มีคุณสมบัติครบตามที่คณะกรรมการกำหนดได้รับการยกระดับเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ จากมหาวิทยาลัยที่เข้ารับการคัดเลือกทั้งหมด 15 แห่ง มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติทั้ง 9 แห่ง ที่ผ่านการคัดกรองและการประเมินผลการดำเนินงาน มีศักยภาพด้านการวิจัยรวมถึงมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ในการศึกษาตัวบ่งชี้เพื่อการขับเคลื่อนในการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ พบตัวบ่งชี้ที่อ้างอิงมาจากตัวบ่งชี้ของ Times Higher Education และผสมผสานกับตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงบริบทของความเป็นไทยโดยมีการให้เกณฑ์และค่าน้ำหนักจำนวนทั้งหมด 16 ตัวบ่งชี้ ซึ่งพบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยสามารถสนับสนุนตัวบ่งชี้เพื่อการขับเคลื่อนในการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ตามตัวบ่งชี้ของมหาวิทยาลัยได้จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้คุณภาพงานวิจัย (Research Quality) ร้อยละ 60

- 1.1 จำนวนผลงานตีพิมพ์ระดับนานาชาติ ร้อยละ 10
- 1.2 จำนวนผลงานตีพิมพ์ต่อจำนวนอาจารย์ทั้งหมด ร้อยละ 5
- 1.3 จำนวนผลงานที่อาจารย์เป็นนักวิจัยหลัก (Corresponding Authors) ต่อจำนวนผลงานทั้งหมด ร้อยละ 5
- 1.4 จำนวนครั้งของการถูกอ้างอิง (Citation) ต่อจำนวนผลงานทั้งหมด ร้อยละ 20
- 1.5 จำนวนสิทธิบัตรที่ได้รับสิทธิ์แล้วทั้งในประเทศและต่างประเทศ ร้อยละ 10
- 1.6 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer) (เช่น ของศาสตราจารย์ สโมสร) ร้อยละ 5
- 1.7 ความเป็นเอกลักษณ์ของงานวิจัยในสถาบัน (Targeted Niche, e.g. identity) ร้อยละ 5

2. ความเป็นนานาชาติ (International Outlook) ร้อยละ 10

แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยวิจัยของไทย

จากการศึกษาแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยวิจัยของไทยที่อยู่ในโครงการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ 6 แห่ง ดังนี้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้นจากเว็บไซต์เนื่องจากไม่พบข้อมูลใน 3 มหาวิทยาลัย ดังนี้คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จึงจัดกลุ่มประเด็นของแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยของชาติ 6 แห่ง ได้เป็น 8 กลุ่ม คือ

1. ความเป็นเลิศ/มุ่งเน้นการวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ/เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน/ความเป็นเลิศในการวิจัย/เป็นผู้นำในเวทีระดับชาติและนานาชาติ ร้อยละ 83.33 (มีจำนวน 5 แห่งคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

2. ผลงานวิจัยที่ตอบสนองปัญหาของชุมชนและสังคมไทยและสังคมโลก/รักษาสภาพแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน/การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย ร้อยละ 66.66 (มีจำนวน 4 แห่งคือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

3. ผลงานสร้างสรรค์ ผลงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ นวัตกรรมและนำไปสู่การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาและการผลิตในเชิงพาณิชย์ (Innovation, Intellectual Property & Commercialization) ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การสร้างมูลค่า เพื่อพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม โดยร่วมกับภาครัฐและเอกชน ร้อยละ 50.00 (มีจำนวน 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯธนบุรี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี)

4. การสร้าง สรรหา สนับสนุน และคงไว้ซึ่งนักวิจัยที่มีคุณภาพระดับสากล/สร้างบุคลากรวิจัย เป็นผู้นำทางปัญญาและองค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน/สร้างสังคมและวัฒนธรรมแห่งการวิจัยในหมู่บุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลรอบข้าง ร้อยละ 50.00 (มีจำนวน 3 แห่งคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

5. ผลงานการวิจัยที่ดีพิมพ์ในวารสารนานาชาติที่มี Impact factor สูง และได้รับการอ้างอิงในฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิง (Citation Index) ร้อยละ 16.67 (1 แห่งคือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

6. พัฒนาระบบบริหารจัดการและสิ่งเอื้ออำนวยต่อการวิจัยอย่างครบวงจร ร้อยละ 16.67 (1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหิดล)

7. สร้างคลังความรู้ และระบบเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะชนและสากล ร้อยละ 16.67 (1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหิดล)

สรุปผลการศึกษาแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยของไทยทั้ง 6 แห่ง พบว่า

- แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยของไทยอันดับ 1 (ร้อยละ 83.33) มีแผนกลยุทธ์มุ่งสู่ความเป็นเลิศ/มุ่งเน้นการวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ/เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน/ความเป็นเลิศในการวิจัย/เป็นผู้นำในเวทีระดับชาติ และนานาชาติ

- แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยของไทยอันดับ 2 (ร้อยละ 66.66) มุ่งเน้นผลงานวิจัยที่ตอบสนองปัญหาของชุมชน และสังคมไทยและสังคมโลก/รักษาสภาพแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน/การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย

- แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยของไทยอันดับ 3 (ร้อยละ 50) มุ่งเน้นการสร้าง สรรหา สนับสนุน และคงไว้ซึ่งนักวิจัยที่มีคุณภาพระดับสากล/สร้างบุคลากรวิจัยเป็นผู้นำทางปัญญาและองค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน/สร้างสังคมและวัฒนธรรมแห่งการวิจัยในหมู่บุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลรอบข้าง และ

- แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยของไทยอันดับ 4 มี 3 ประเด็น (ร้อยละ 16.67) คือ

1) ผลงานการวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติที่มีผลกระทบสูง และได้รับการอ้างอิงในฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิง

2) พัฒนาระบบบริหารจัดการและสิ่งเอื้ออำนวยต่อการวิจัยอย่างครบวงจร และ

3) สร้างคลังความรู้ และระบบเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะชนและสากล ซึ่งพบว่าแผนกลยุทธ์ข้างต้นมีความสัมพันธ์กับห้องสมุดอย่างยิ่ง เนื่องจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสารสนเทศและความรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้กลยุทธ์การวิจัยของมหาวิทยาลัยบรรลุเป้าประสงค์

สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อบทบาทห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัย

ในการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดในสถาบันระดับอุดมศึกษาที่เน้นการวิจัยนั้น นอกจากต้องคำนึงถึงตัวบ่งชี้เพื่อการขับเคลื่อนในการพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัย และแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยวิจัยแล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้ใช้บริการที่มีหลากหลาย อาทิ คณาจารย์ นักศึกษาระดับต่าง ๆ นักวิจัย รวมถึงความหลากหลายของสาขาวิชาการศึกษาแบบสหสาขาวิชาการและการศึกษาแบบข้ามสาขาวิชา เป็นต้น และยิ่งไปกว่านั้นห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยยังต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการวิจัยและการพัฒนาความรู้ของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงบทบาทของห้องสมุดในการสนับสนุนพันธกิจที่ 3 ของมหาวิทยาลัยที่เพิ่มขึ้นมานั้นก็คือ การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดและการสร้างสรรค์องค์ความรู้ให้แก่องค์กรภายนอกมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ (Robert & Rowley, 2004) ด้วยเช่นกัน

จากสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมถึงสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยจึงมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการส่งเสริมการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ บทบาทในการช่วยเหลือในการเผยแพร่สารสนเทศ บทบาทในการสอนทักษะสารสนเทศ บทบาทในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยและบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพของงานวิจัย ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจุบันเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ใช้ในการเผยแพร่สารสนเทศ มีการพัฒนาความสามารถเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง มีการเกิดมาตรฐานโครงสร้างเนื้อหาและการเผยแพร่สารสนเทศดิจิทัล รวมถึงการพัฒนากระบวนการและรูปแบบบริการสารสนเทศแบบเปิด (Open paradigm and models) เหล่านี้ทำให้บทบาทของห้องสมุดวิจัยได้เปลี่ยนไปสู่บทบาทการพัฒนาความร่วมมือและการแบ่งปันผลิตผล/บริการทางปัญญา (Lougee, 2002) และจากแนวคิดสารสนเทศแบบเปิดนั้น Lessig (2000) ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายไซเบอร์

ได้กล่าวถึง ความเป็นสาธารณะ (Commons) ไว้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด (Idea) โดยไม่คิดมูลค่า และการให้ความร่วมมือในการแบ่งปันความคิดหรือผลิตผลทางปัญญากันอย่างแพร่หลายนั้นเป็นพื้นฐานของสังคมแบบเปิด (Open society) แนวคิดสังคมแบบเปิดยังเกิดขึ้นในบริบทการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้แต่งหนังสือและสำนักพิมพ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป (Lougee, 2002) เมื่อผู้ที่ต้องการเผยแพร่สามารถติดต่อตกลงเรื่องผลประโยชน์โดยตรงกับนักวิชาการ จากนั้นก็สามารถเผยแพร่ผลงานวิชาการนั้นบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างรวดเร็วโดยใช้ต้นทุนต่ำ และผลงานทางวิชาการนั้นก็สามารถเผยแพร่ไปในกลุ่มผู้สนใจได้อย่างกว้างขวางจากความสะดวกและค่าใช้จ่ายต่ำดังกล่าวพบว่า ปัจจุบันมีการเผยแพร่สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตมากขึ้นตามลำดับ และรูปแบบในการแลกเปลี่ยนสารสนเทศมีลักษณะเป็นสาธารณะมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อบทบาทของห้องสมุดวิจัยในปัจจุบันและอนาคต Lougee (2002) กล่าวว่า การที่ห้องสมุดวิจัยมีบทบาทในการจัดการสารสนเทศทั้งในรูปแบบดั้งเดิม (แบบสิ่งพิมพ์) และรูปแบบใหม่ (แบบอิเล็กทรอนิกส์) ให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และดำเนินการให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้สะดวกรวดเร็ว รวมถึงการทำหน้าที่เก็บรักษาผลงานทางวิชาการเพื่อใช้ในอนาคตนั้น ได้เปลี่ยนไปเป็น “บทบาทผู้ดำเนินการในการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly communication)” โดยการทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่สารสนเทศ (Library as a diffuse agent) และใช้รูปแบบการเผยแพร่ (Distributed models) ในการจัดการสารสนเทศและให้บริการการเข้าถึงสารสนเทศ รวมถึงการใช้รูปแบบเปิดและความร่วมมือกันในการพัฒนาสารสนเทศและบริการสารสนเทศ โดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยของห้องสมุดเข้ามาใช้ในทุกขั้นตอนของการสร้าง การเผยแพร่และการใช้ข้อมูลความรู้ อาจกล่าวได้ว่า ห้องสมุดวิจัยต้องเผชิญกับความท้าทายมากกว่าอดีต มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการเผยแพร่สารสนเทศทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย และสิ่งลึกลงไปกว่านั้นยังต้อง

ทำหน้าที่สร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ด้วย นอกจากนี้ห้องสมุดวิจัยยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญในความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมเผยแพร่สารสนเทศและความรู้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เช่น ร่วมมือกับสำนักพิมพ์หรือร้านหนังสือในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเผยแพร่บทความวิจัยของนักวิจัยในมหาวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากนี้การพัฒนาคลังปัญญาสถาบัน (Institutional repository) ยังเป็นโอกาสในการจัดบริการเชิงรุกของห้องสมุดในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย การผลิตทรัพยากรดิจิทัลให้ไปเล่นี้เป็นการแสดงถึงศักยภาพของบุคลากรห้องสมุดซึ่งเป็นงานที่เข้าใกล้การบูรณาการเข้ากับการวิจัย นอกจากนี้ยังพบว่าการดำเนินการของคลังปัญญาของมหาวิทยาลัยสามารถขยายขอบเขตการพัฒนาบริการห้องสมุดเนื่องจากบรรณารักษ์เข้าไปมีส่วนใกล้ชิดจัดการดำเนินการและการบริหารสารสนเทศเพื่อการวิจัยมากกว่าเดิมที่เป็น การดำเนินการจัดเก็บรวบรวมงานวิจัยที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว (Webb, Gannon-Leary & Bent, 2007)

เกณฑ์การจัดอันดับมหาวิทยาลัยวิจัยระดับสากลทั้งของนิตยสาร Times Higher Education มีการประเมินการปฏิบัติงานและการสร้างผลงานของอาจารย์ โดยการดูจากจำนวนบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูล Science Citation Index-expanded (SCI) และ The Social Science Citation Index (SSCI) จากการศึกษาพบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยฮ่องกงได้มีบทบาทในการส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์รุ่นใหม่และนักศึกษาปริญญาเอกในฐานข้อมูล SCI และ SSCI โดยการใช้เว็บไซต์เป็นหลักในการให้ความช่วยเหลือในการเลือกวารสารที่เหมาะสมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยโดยพิจารณา Impact factor และรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้รับการอ้างอิงของวารสารจากฐานข้อมูล Journal Citation Report และสนับสนุนนักวิจัยให้สามารถใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล ISI Web of Science นอกจากเลือกวารสารที่เหมาะสมให้แล้ว ห้องสมุดยังให้รายละเอียดข้อกำหนดการลงบทความ

ของวารสารนั้น ๆ ด้วย (Ka Wai, 2005) อาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มบทบาทของห้องสมุดในการส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัยเป็นงานที่มีความสำคัญต่อการจัดอันดับมหาวิทยาลัยวิจัยโดยตรง

ผลกระทบจากความก้าวหน้าทางคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสารของระบบบริการสารสนเทศทำให้ผู้ใช้ต้องพัฒนาทักษะสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น ทักษะสารสนเทศไม่เพียงแต่สามารถสืบค้นและเรียกสารสนเทศมาใช้เท่านั้นยังต้องสามารถประเมินคุณภาพและคัดกรองสารสนเทศได้อย่างถูกต้องด้วย คุณสมบัติดังกล่าวเรียกว่า “การรู้สารสนเทศ” ซึ่งได้กลายเป็นทักษะสำคัญของการศึกษาในปัจจุบัน การเพิ่มทักษะสารสนเทศแก่ผู้ใช้ที่สำคัญได้แก่ การสอนหรือการฝึกอบรมผู้ใช้บริการให้สามารถค้นหาและใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้กลายเป็นบทบาทสำคัญของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศ (Corrall & Brewerton, 1999)

รูปแบบการจัดองค์กรที่น่าสนใจคือ บรรณารักษ์เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรงในโครงการพัฒนาวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งพบว่าในหลายโครงการได้นำเอา รูปแบบของการช่วยเหลือของบรรณารักษ์ (Clinical Librarian Model) มาใช้ กรณีตัวอย่างในมหาวิทยาลัยมิชิแกนได้เกิดโครงการส่งเสริมให้บรรณารักษ์ผสมผสานความรู้เฉพาะสาขาวิชา ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านห้องสมุดและสารสนเทศศาสตร์ไว้ในบุคคลคนเดียว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานโดยมีเป้าหมายในการอำนวยความสะดวกโดยตรงในการสนับสนุนการเรียนการสอน และการวิจัยของผู้ใช้บริการ (Lougee, 2002) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Corrall & Brewerton (1999) ที่กล่าวถึงการเพิ่มบทบาททางเทคโนโลยีสารสนเทศของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศเข้ากับวิชาชีพของตนในลักษณะหลอมรวม (Convergence) อาจสรุปได้ว่านอกจากบรรณารักษ์จะมีบทบาททางวิชาชีพ บทบาททางเทคโนโลยีสารสนเทศ และบทบาทเป็นผู้มีความรู้เฉพาะสาขาวิชา เพื่อให้

สามารถบริการสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้บทบาทของห้องสมุดในการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย จะแสดงศักยภาพให้เห็นว่าการที่มีบรรณารักษ์หรือนักสารสนเทศเข้าไปมีส่วนในงานวิจัยนั้นสามารถทำให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการชี้ให้เห็นถึงแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากแหล่งสารสนเทศทั่วไป เช่น แหล่งสารสนเทศลักษณะพิเศษ (เช่น พิพิธภัณฑสถานที่ให้บริการทางสังคม ศูนย์วิจัย แหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น) การนำส่งสารสนเทศฉบับเต็มตามความต้องการหรือรายงานการประชุมที่ทันสมัย การช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงนักวิจัยจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Webb, Gannon-Leary & Bent, 2007)

(Loypha, 2007) กล่าวไว้ว่า บทบาทของห้องสมุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นยังคงต้องตอบสนองภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยใน 2 ด้านคือ ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตหรือด้านการเรียนการสอน และภารกิจด้านการวิจัย นอกจากนี้มีความเห็นว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัย ควรทำบทบาทในการสนับสนุนการวิจัยให้ครบทุกขั้นตอนของการวิจัย หรือเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนใน 3 ด้านดังนี้

1) บทบาทต่อการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เช่น การอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน และช่วยให้การทำวิจัยมีคุณภาพมากขึ้นและส่งผลให้เรียนจบเร็วขึ้น โดยการแนะนำแหล่งข้อมูลที่ต้องใช้ในการทบทวนวรรณกรรม การสืบค้นข้อมูลสารสนเทศ การให้ความช่วยเหลือในการสอนการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมที่ถูกต้อง เป็นต้น

2) บทบาทต่อการช่วยเหลือสนับสนุนการเพิ่มจำนวนการทำวิจัย อาทิ การให้ความช่วยเหลือในเรื่องรายละเอียดแหล่งทุนภายนอกมหาวิทยาลัย การช่วยแนะนำการเขียนเค้าโครงการวิจัย (Proposal) ให้ถูกต้องตามรูปแบบที่แหล่งทุนกำหนด การช่วยเหลือนักวิจัยหรืออาจารย์ในการทบทวนวรรณกรรมหรือการเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย หรือจัดเป็นบริการพิเศษเพื่อหารายได้เข้าห้องสมุดเพราะงานวิจัยส่วนใหญ่มีทุนสนับสนุนขั้นตอน

นี้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำวิจัยได้รวดเร็วขึ้น

3) บทบาทต่อการเผยแพร่ผลงานวิจัย เช่น การส่งเสริมให้บทความของอาจารย์ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการมากขึ้น โดยการรวบรวมแหล่งวารสารที่รับเผยแพร่บทความของแต่ละสาขาวิชาการรวมถึงหลักเกณฑ์ในการรับบทความวารสาร การตรวจสอบและแก้ไขรูปแบบ (Format) ของบทความวิจัยตามเกณฑ์ของวารสารในแต่ละสาขาที่กำหนดไว้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับบทความวิจัยของอาจารย์ได้รับการพิจารณาเผยแพร่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

เครือข่ายวิจัยสารสนเทศและความร่วมมือของห้องสมุดวิจัยได้ศึกษาการใช้ห้องสมุดอุดมศึกษาของนักวิจัยและศึกษานักวิจัยของห้องสมุดอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักร (The research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007) โดยศึกษาประชากรซึ่งเป็นนักวิจัยจำนวน 2,250 คน และบรรณารักษ์จำนวน 300 คน เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงห้องสมุดและบริการในอนาคต ผลการศึกษาในประเด็นบทบาทของห้องสมุดในอนาคต 5 ปีในทรรศนะของนักวิจัยทั้ง 4 สาขา คือ สาขาศิลปะและมนุษยศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสาขาชีววิทยา พบว่านักวิจัยให้ความเห็นบทบาทหลักของห้องสมุดใน 7 บทบาท ดังนี้

1. บทบาทในการเก็บรวบรวมรักษา (Custodian) ทรัพยากรสารสนเทศทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ดิจิทัลและทรัพยากรที่มีลักษณะพิเศษ (Special collection) ในภาพรวมนักวิจัยทุกสาขาร้อยละ 72 ลงความเห็นว่าอนาคตห้องสมุดจะยังคงมีบทบาทในการเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการเก็บรวบรวมรักษาสารสนเทศ นักวิจัยร้อยละ 2 เท่านั้นที่คิดว่าจะไม่ทำหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนี้นักวิจัยในสาขาศิลปะและมนุษยศาสตร์มากกว่าร้อยละ 80 ไม่แปลกใจที่ห้องสมุดจะเพิ่มพูนความสำคัญของทรัพยากรที่มีลักษณะพิเศษ

2. บทบาทในการเป็นผู้จัดการคลังปัญญา (Institutional repositories) จัดเก็บสารสนเทศดิจิทัล นักวิจัยร้อยละ 61 เชื่อห้องสมุดจะกลายเป็นผู้ที่มีบทบาท

หลักในการจัดการคลังปัญญา และร้อยละ 25 เห็นว่าห้องสมุดจะเป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือ และร้อยละ 6 เห็นว่าห้องสมุดไม่ควรเข้าไปร่วมในการจัดการคลังปัญญา ในการศึกษาประเด็นนี้ได้พบว่านักวิทยาศาสตร์ได้ริเริ่มพฤติกรรมการเก็บรักษาสารสนเทศ (Self-archiving) ส่วนตัวก่อนนักวิจัยสาขาอื่นและนักวิจัยกลุ่มนี้ตระหนักว่าคลังปัญญาของสถาบันควรเป็นบทบาทหลักของห้องสมุด เนื่องจากคลังปัญญาทุกแห่งของสหราชอาณาจักรนั้นริเริ่มและจัดการโดยห้องสมุดทั้งสิ้น นักวิจัยในสาขาอื่น ๆ ล้วนเห็นว่าเป็นหน้าที่หลักและจะเป็นกิจกรรมหลักของห้องสมุดในอนาคต

3. บทบาทในการเป็นผู้บริหาร (Administrator) ในการจัดซื้อและการส่งมอบบริการสารสนเทศ นักวิจัยร้อยละ 59 ลงความเห็นว่าจะเป็นบทบาทหลักของห้องสมุดในอนาคต

4. บทบาทในการเป็นผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศของสาขาวิชา (Subject-based information expert) ผลการวิจัยชี้ชัดว่านักวิจัยให้คุณค่าบทบาทของบรรณารักษ์ในการเป็นผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยในสาขาศิลปะและมนุษยศาสตร์และสาขาสังคมศาสตร์ ในภาพรวมนักวิจัยร้อยละ 46 เชื่อว่าจะเป็นบทบาทหลัก และร้อยละ 33 เชื่อว่าไม่ใช่บทบาทหลักแต่จะมีบทบาทในฐานะผู้ช่วยเหลือ นอกจากนี้ในการสอบถามความเห็นว่าคุณค่าบรรณารักษ์ทำงานอยู่ที่สาขาวิชาหรืออยู่ประจำในกลุ่มวิจัยในอนาคตหรือไม่ นักวิจัยร้อยละ 25 เห็นว่าควรเป็นบทบาทหลักในอนาคต และร้อยละ 35 เห็นว่าควรเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ และร้อยละ 26 เห็นว่าไม่ใช่บทบาทของบรรณารักษ์ และร้อยละ 10 ตอบว่าไม่ทราบ นักวิจัยได้สัมภาษณ์บรรณารักษ์ได้ความเห็นว่าคุณค่าความต้องการบรรณารักษ์เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาเพิ่มขึ้นซึ่งอาจหมายถึงการเกิดบทบาท “บรรณารักษ์วิจัย” ในอนาคต และยังคงคาดว่าบรรณารักษ์จะใช้เวลาในการทำงานส่วนใหญ่มากับชุมชนนักวิจัยมากขึ้นเสมือนการเดินทางควบคู่ไปกับนักวิจัยในโครงการต่าง ๆ หรือบทบาทการให้คำแนะนำในกลุ่มนักวิจัย ซึ่งพบว่าเป็นสหรัฐอเมริกาบรรณารักษ์

เฉพาะสาขาวิชาทำงานร่วมกับนักวิจัย หรือมีบทบาทในการร่วมมือในโครงการวิจัยมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้นักวิจัยจำนวนมากได้กล่าวถึงบทบาทของบรรณารักษ์ในการเข้าไปเติมเต็มโดยมีบทบาทสำคัญในการงานวิจัยในอนาคต ปัจจุบันพบว่าบรรณารักษ์ทำงานหลักโดยเป็นผู้ให้คำปรึกษามากกว่าการทำงานในเชิงรุก โดยเข้าไปหานักวิจัย แต่ทั้งนี้ต้องอยู่บนฐานของความมีประสิทธิภาพในการสื่อสารซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งอันจะนำมาซึ่งบทบาทสำคัญขององค์กรในอนาคต

5. บทบาทผู้สอนหรือครู (Teacher) ในเรื่องการรู้สารสนเทศและทักษะอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พบว่านักวิจัยส่วนใหญ่ร้อยละ 42 เห็นพ้องกันในการที่ห้องสมุดยังคงทำหน้าที่สำคัญในการสอนการรู้สารสนเทศและทักษะอื่นที่เกี่ยวข้อง และเชื่อว่าจะเป็นบทบาทหลักในอนาคต และร้อยละ 39 เห็นด้วยว่าในการทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ แต่ร้อยละ 11 เห็นว่าไม่ใช่บทบาทของบรรณารักษ์ นักวิจัยส่วนใหญ่แสดงความพึงพอใจอย่างยิ่งกับการได้รับบริการสอนจากห้องสมุด และพบว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า จากรายงานการศึกษาของ RIN ให้ข้อเสนอแนะว่า การฝึกอบรมสำหรับนักวิจัยนั้นควรมีลักษณะที่แตกต่างจากการฝึกอบรมที่จัดให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีหรือบัณฑิตศึกษา การฝึกอบรมที่จัดให้นักวิจัยในแต่ละสาขาวิชานั้นต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจนและเน้นการสนองความต้องการเฉพาะเรื่องหรือในเชิงลึก

6. บทบาทการเป็นผู้จัดการ (Manager) เนื่องจากวิจัยในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มจำนวนมากขึ้น ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องให้ความสำคัญในการจัดการกับสารสนเทศประเภทนี้มากขึ้น นักวิจัยจำนวนมากกว่าหนึ่งใน 3 หรือร้อยละ 62 ลงความเห็นว่างบประมาณในการจัดการข้อมูลควรเป็นบทบาทหลักของห้องสมุดในกลุ่มนี้นักวิทยาศาสตร์สาขาสังคมศาสตร์และสาขาชีววิทยาเห็นด้วยมากที่สุด และร้อยละ 27 เห็นว่าด้วยในการทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ

7. บทบาทการเป็นผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยี (Technology specialist) ในการสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศด้วยอิเล็กทรอนิกส์ แม้ว่านักวิจัยร้อยละ 20 เห็นว่าไม่ใช่บทบาทของบรรณารักษ์แต่นักวิจัยร้อยละ 50 เห็นว่างบประมาณการเป็นผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยีนั้นเป็นบทบาทหลักของห้องสมุด ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในห้องสมุด ดังนั้นบรรณารักษ์ทุกคนจึงต้องมีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาจพบว่าบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่ในบทบาทบรรณารักษ์ระบบ (System librarian) หายไปแต่จะกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญระดับสูงในการจัดการระบบห้องสมุดโดยเน้นงานที่เฉพาะมากขึ้น คำว่า ผู้บูรณาการห้องสมุดดิจิทัล (Digital library integrator) ได้เกิดขึ้นหมายถึงบุคลากรที่ปฏิบัติการในห้องสมุดโดยร่วมมือกับบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่รับความต้องการสารสนเทศและบริการจากชุมชนนักวิจัยมาดำเนินการ อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญในการสนับสนุนการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยของเครือข่ายวิจัยสารสนเทศและความร่วมมือของห้องสมุดวิจัยได้ศึกษาการใช้ห้องสมุดอุดมศึกษาของนักวิจัยและศึกษาบริการวิจัยของห้องสมุดอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักร (The research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007) พบว่าบทบาทของห้องสมุดในอนาคตมี 10 บทบาทหลักตามลำดับดังนี้ ผู้สอนการรู้สารสนเทศและทักษะที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (ทำงานในห้องสมุด) การเก็บรวบรวมรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ผู้บริหาร ในการจัดซื้อและการส่งมอบบริการสารสนเทศ การจัดการคลังปัญญาและสารสนเทศดิจิทัล การอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) การจัดการข้อมูลในเมทาดาต้า ผู้เชี่ยวชาญการเข้าถึงสารสนเทศ การเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาเรื่องลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา ผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (ทำงานในสาขาวิชา หรือศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัย) และผู้เชี่ยวชาญสนับสนุนเทคโนโลยี (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 มุมมองอนาคตของบทบาทของห้องสมุดทั้งในบทบาทหลักและบทบาทผู้ช่วยเหลือในทัศนะของบรรณารักษ์

บทบาทห้องสมุดอนาคต	บทบาทหลัก (ร้อยละ)	บทบาทในฐานะ ผู้ช่วยเหลือ (ร้อยละ)
1. ผู้สอนการรัฐสารสนเทศและทักษะที่เกี่ยวข้อง	85	10
2. ผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (ทำงานในห้องสมุด)	78	18
3. ผู้เก็บรวบรวมรักษาทรัพยากรสารสนเทศ	78	1
4. ผู้บริหาร (Administrator) ในการจัดซื้อและการส่งมอบบริการสารสนเทศ	73	27
5. การจัดการคลังปัญญาและสารสนเทศดิจิทัล	64	12
6. การอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning)	51	30
7. การจัดการข้อมูลในเมทาดาทา (Non-technical)	46	38
8. ผู้เชี่ยวชาญด้านการเข้าถึงสารสนเทศ	43	37
9. ผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาเรื่องลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา	40	52
10. ผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (ทำงานในสาขาวิชา หรือศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัย)	23	23
11. ผู้เชี่ยวชาญสนับสนุนเทคโนโลยี	19	23

(ปรับปรุงจาก The Research Information Network & The Consortium of Research libraries, 2007)

นอกจากนี้ จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม สามารถสรุปบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการสนับสนุนการวิจัยได้ดังนี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สรุปบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการให้บริการเพื่อสนับสนุนการวิจัย

ลำดับ	บทบาทของห้องสมุดในการสนับสนุนมหาวิทยาลัยวิจัย	นักวิชาการ
1.	บทบาทในการสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยวิจัย	Ka Wai (2005) Loypha (2007)
2.	บทบาทในการผสมหรือหลอมรวมความเป็นผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (Subject-based Information Expert) และความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (การเข้าถึงสารสนเทศ) เข้าด้วยกัน	Lougee (2002) Corrall & Brewerton (1999) The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, (2007)
3.	บทบาทในการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly communication) โดยการพัฒนาคอลเลกชัน (Institutional Repository)	Lougee (2002) Webb, Gannon-Leary & Bent (2007) The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, (2007)
4.	บทบาทในการเป็นผู้ให้ความรู้ หรือการสอนหรือให้การอบรมผู้ใช้บริการ (Teacher)	Corrall & Brewerton (1999) Loypha (2007). The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, (2007)
5.	บทบาทในการเป็นผู้บริหารจัดการในการเพิ่มจำนวนและส่งมอบบริการสารสนเทศ การจัดการเมตาดาตา และการรวบรวมรักษาสารสนเทศ (Custodian) เพื่อการวิจัย	The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, (2007)

1. บทบาทในการสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยวิจัย (Ka Wai, 2005 and Loypha, 2007) ได้แก่ การใช้เว็บไซต์เป็นช่องทางช่วยเหลือในการเลือกวารสารที่เหมาะสมในการตีพิมพ์ เผยแพร่บทความโดยพิจารณา Impact Factor และการให้รายละเอียดข้อกำหนดในการลงบทความในวารสารนั้น ๆ การให้ความช่วยเหลือตรวจสอบแก้ไขรูปแบบ (Format) ของบทความตามเกณฑ์ของวารสาร กำหนดไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับบทความวิจัยของอาจารย์ได้รับการพิจารณารวดเร็วยิ่งขึ้น

2. บทบาทในการเป็นผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (Subject-based Information Expert) และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (การเข้าถึงสารสนเทศ) ในลักษณะการหลอมรวมหรือผสมทั้งสองบทบาทในการเป็นเชี่ยวชาญ

ด้านวิชาชีพและบทบาทผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเข้าถึงสารสนเทศในคนๆเดียวกัน (Lougee, 2002; Corrall & Brewerton, 1999; and The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007) ได้แก่ การรวมแหล่งสารสนเทศสำหรับนักวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมนักวิจัยของมหาวิทยาลัย การช่วยเหลือนักวิจัยในการทบทวนวรรณกรรม การให้คำปรึกษาในการสืบค้นสารสนเทศตามความต้องการเฉพาะบุคคล การให้ความช่วยเหลือในเรื่องรายละเอียดแหล่งทุนภายนอกมหาวิทยาลัย แนะนำการเขียนเค้าโครงการวิจัยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่แหล่งทุนกำหนด การให้ความช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงนักวิจัยจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. บทบาทในการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly communication) โดยการทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่สารสนเทศ (Library as a diffuse agent) และใช้รูปแบบการเผยแพร่ (Distributed models) ในการจัดการสารสนเทศและให้บริการเข้าถึงสารสนเทศ รวมถึงการใช้รูปแบบเปิดและความร่วมมือกันในการพัฒนาสารสนเทศและบริการสารสนเทศ โดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยของห้องสมุดเข้ามาใช้ในทุกบริบทขั้นตอนของการสร้าง การเผยแพร่และการใช้ความรู้ โดยการพัฒนาคอลเลกชัน (Institutional Repository) (Lougee, 2002; Webb, Gannon-Leary & Bent, 2007 and The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007)

4. บทบาทในการเป็นผู้ให้ความรู้ หรือการสอนหรือให้การอบรมผู้ใช้บริการ (Teacher) (Corrall & Brewerton, 1999; Loypha, 2007 and The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาหรือเพิ่มพูนทักษะการรู้สารสนเทศให้แก่ นักวิจัย แนะนำแหล่งข้อมูลสารสนเทศที่ต้องใช้ในการทบทวนวรรณกรรม แนะนำเทคนิคการสืบค้นสารสนเทศตามความต้องการของสาขาวิชาต่าง ๆ การให้ความช่วยเหลือและการสอนในการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมที่ถูกต้อง รวมถึงการเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาในเรื่องลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา

5. บทบาทในการเป็นผู้บริหารจัดการในการเพิ่มจำนวนและส่งเสริมบริการสารสนเทศ การจัดการเมทาดาตา และการรวบรวมรักษาสารสนเทศ (Custodian) เพื่อการวิจัย (The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries, 2007)

บทสรุป

ผลการศึกษาดังต้นทำให้ได้ภาพที่ชัดเจนของบทบาทห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการสนับสนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัย 5 ประการคือ 1) บทบาทในการสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยวิจัย 2) บทบาทในการผสมหรือหลอมรวมความเป็นผู้เชี่ยวชาญสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา (Subject-based Information Expert) และในความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (การเข้าถึงสารสนเทศ) เข้าด้วยกัน 3) บทบาทในการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly communication) 4) บทบาทในการเป็นผู้ให้ความรู้ หรือการสอนหรือให้การอบรมผู้ใช้บริการ และ 5) บทบาทในการเป็นผู้บริหารจัดการในการเพิ่มจำนวนและส่งเสริมบริการสารสนเทศ การจัดการเมทาดาตา และการรวบรวมรักษาสารสนเทศ ผลการศึกษาสามารถเป็นแนวทางนำไปสู่การจัดบริการสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ที่สนับสนุนข้อบ่งชี้ในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องศึกษาความต้องการของนักวิจัยเพื่อที่จะได้จัดการจัดบริการสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการวิจัยที่สนองตอบความต้องการของนักวิจัยได้อย่างแท้จริงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Chiang Mai University. (2008). **4 years performance plan 2008-2011: Chiang Mai University.** Chiang Mai: University. (In Thai).
- Chiang Mai University, Public Relation. (2009). **Chiang Mai University. "National Research University" with our commitment to world class university.** (In Thai). Retrieved September 7, 2009, from http://pr.oop.cmu.ac.th/scoop_detail.php?sco_sub_id=148.
- Chulalongkorn Univrsity. (2008). **University strategic plan 2008-2012.** Bangkok: University. (In Thai).
- Commission on Higher Education. (2006). **CHE. Disclose the results of the ranking (Ranking) the top 50 universities in Thailand.** (In Thai). Retrieved February 24, 2009, from <http://www.agri.cmu.ac.th/news/detail.asp?id=49010024>
- Corrall, S., & Brewerton, A. (1999). *The New professional's handbook : Your guide to information services management.* London: Library Association Pub.
- Garner, I. (2006). *Library Support for research in a university context.* Retrieved October 1, 2009, from: <http://www.iatul.org/doclibrary/public/Conf.../2006/Garnerpaper.pdf>
- Jurin Laksanawisit. (2009). **A press conference of the National Research Development Program (National Research University) under the action plan Strong Thailand 2012.** Wednesday, July 1, 2552 at 13:30 to 14:30 am at the Conference Center of the Ministry of Education (Room MOC), 2nd Floor, Royal Wallop. Ministry of Education. (In Thai). Retrieved September 9, 2009, from <http://www.nru.mua.go.th/resource/site/statement.pdf>.
- Ka Wai, F. (2005). The role of university libraries in supporting research in Hong Kong: Facing a new challenge. **Campus-Wide Information System**, 22(1), 43-50.
- King Mongkut's University of Technology Thonburi. (2007). **Vision.** (In Thai). Retrieved July 17, 2009, from http://www2.kmutt.ac.th/thai/abt_history/abt_vision.html
- Khon Kaen University. Public Network. (2009). **Khon Kaen University becoming a National Research University dedicated to World-Class University.** (In Thai). Retrieved September 9, 2009, from http://www.news.kku.ac.th/kkunews/index.php?option=com_content&task=view&id=2798&Itemid=40
- Lessing, L. (2001). **The future of ideas.** New York: Random House.
- Lougee, W.P. (2002). **Diffuse libraries: emergent roles for the research library in the digital age.** Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources.
- Loypha, S. (2007). The role of the library to the promotion of a research university. **Information**, 14(2), 1-7. (In Thai).

- Mahidol University. (2008). **Mahidol University: History.** (In Thai). Retrieved July 17, 2009, from <http://www.mahidol.ac.th/muthai/>
- Mathews, J.R. (2007). **Library assessment in higher education.** Westport,CT.: Libraries Unlimited.
- Pitiyanuwatna, S. (2006). **External evaluation of higher education institutions:** Lecture notes at Chulalongkorn University on April 12, 2006. (In Thai). Retrieved December 24, 2009, from <http://www.cu-qa.chula.ac.th/News/12-4-2006-2.ppt>.
- Robert, S., & Rowley, J. (2004). **Managing information services.** London: Facet Pub.
- Suranaree University of Technology. (2000). **General information.** (In Thai). Retrieved April 17, 2010, from <http://web.sut.ac.th/sutnew/aboutsut.php>.
- The Research Information Network & The Consortium of Research Libraries. (2007). **Researchers and discovery services: Behavior, perceptions and needs.** Retrieved February 24, 2010. from: <http://www.rin.ac.uk/our-work/using-and-accessing-information-resources/researchers-and-discovery-services-behaviour-perc>.
- Webb, J., Gannon-Leary, P., & Bent, M. (2007). **Providing effective library services for research.** London: Facet Pub.